

Тетяна КОХНО
(Київ, Україна)

СЛОВНИКОВА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ УМІНЬ ПРОДУКТИВНОГО МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ

Формування і розвиток у молодших школярів початкових *комунікативних умінь*, тобто умінь спілкуватися українською мовою, дотримуючись норм усного й писемного мовлення, є ключовим завданням уроків української мови у 1-4 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин. Однією із вагомих складових у цьому процесі є словникова робота.

Зміст словникової роботи у ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин обумовлюється лексичними темами сфер спілкування, окресленими в освітніх програмах з української мови, а саме: особистісною, соціально-побутовою, освітньою, публічною, сферою «природа» (довкілля). Кожна з них охоплює відповідну тематику й ситуації спілкування, які мають бути забезпечені відповідною лексикою з урахуванням наявності слів, що відображають реалії сучасного життя, зумовлені технологічним прогресом.

Формування активного словника учнів передбачає кілька етапів: семантизацію (пояснення чи уточнення) значення слова, активізацію слова у мовленні в заданому контексті (підготовлене мовлення) і вільне вживання слова в мовленнєвій практиці (спонтанно). Крім того, у навчанні мови, що не є рідною для дитини, важливими компонентами словникової роботи є відпрацювання правильної вимови, засвоєння граматичних форм слова у зв'язку з іншими словами, формування умінь добирати потрібні слова, відповідні певній мовленнєвій ситуації, а також помічати недоречно або неправильно вживані слова.

У методиці навчання української мови як другої розроблено низку прийомів семантизації слів. Вони можуть бути найрізноманітнішими і залежать від рівня розвитку українського мовлення учнів.

Широко застосовують під час формування усного мовлення прийоми унаочнення, що передбачають пояснення значення слів шляхом демонстрації предметів або ж їхніх зображень. Особливістю словникової роботи в усному курсі вивчення української мови є те, що діти не володіють писемним мовленням (не вміють читати, записувати слова, знаходити їхні значення у словнику). З огляду на це вміщені у підручниках української мови для 1-их класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин словники не є ефективною допомогою учням у запам'ятовуванні, проте вони стануть у нагоді батькам, які допомагають дитині опановувати предмет. Єдиним прийомом засвоєння слова першокласниками є слухове сприйняття і співвіднесення значення звукового комплексу з конкретним предметом або його зображенням, ознакою, дією чи зі словами рідної мови. Саме цю специфіку слід брати до уваги під час презентації нової лексики у 1 класі.

Важливо враховувати, що процес запам'ятовування посилюється, коли вчитель у ході навчальної діяльності активізує не лише слухові, а й зорові рецептори сприйняття, використовує яскраві ілюстрації, мультимедійні зображення, які збуджують дитячі емоції, застосовує прийом побудови асоціативних зв'язків з відповідним словом рідної мови.

Водночас, поширеними способами пояснення значення слова є переклад, добір синонімів, антонімів, слів на певну тему, етимологічний аналіз слова, пояснення шляхом словесного опису предмета, ознаки, дії тощо [1, с. 186]. Доцільність застосування цих мовних прийомів визначається рівнем мовленнєвої підготовки дітей.

Зазначимо, що особливої уваги потребує робота з формування в учнів правильної вимови слова. Вона передбачає сприймання слова на слух, а далі – вправління у вимові.

Важливим компонентом формування комунікативного мовлення є засвоєння етикетної лексики, сталих мовленнєвих висловів (формул), які необхідні для використання під час дискусії, бесіди, діалогу для заперечення тактовної форми висловлення та належної мовленнєвої поведінки.

Зауважимо, що обов'язковою умовою ефективної роботи над словом є етап його активізації в мовленні. Ця робота тісно пов'язана з практичним засвоєнням граматичних форм слова, оскільки, щоб висловити певну думку чи відповісти на питання, потрібно уміти поєднувати слова у словосполучення, змінювати їхні граматичні категорії роду, числа, відмінка, вживати службові слова тощо [2, с. 108].

Засобом активізації нової лексики слугують ситуативні завдання, які спонукають учнів до вживання слів під час різних видів мовленнєвої діяльності. Така робота спрямована на розвиток діалогічного й монологічного мовлення. Саме діалог і монолог є продуктивним мовленням, кінцевим результатом навчання мови, оскільки названі форми мовлення пов'язані з комунікацією, тобто спілкуванням.

Отже, достатній рівень словникового запасу, створення умов, які забезпечують засвоєння лексичного значення слова й активізацію його у власному мовленні, є підґрунтям успішного опанування дітьми української мови, послуговування нею у подальшій навчальній діяльності та в особистому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання. Київ : Промінь, 2006. – 256 с.
2. Хорошковська О. Н. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.